

Nacionālās diskusijas ziņojums

Vecāka gadagājuma cilvēku sagatavotības uzlabošana rīcībai ārkārtas situācijās Eiropas Savienībā — *PrepAGE*

Organizators, koordinators: **biedrība „Latvijas Sarkanais Krusts”**

Norises vieta un laiks: Rīga, 2015. gada 16. aprīlis

Satura rādītājs

- Ievads
- Nacionālās diskusijas dalībnieki
- Dažādu Latvijas Republikā esošu organizāciju un lēmēju pieredze saistībā ar vecāka gadagājuma cilvēkiem ārkārtas situāciju gadījumā
- Ieteikumi

Ievads

Arvien pieaugošā sabiedrības novecošana visā pasaulē ir 21. gadsimta izaicinājums, kas liek sabiedrībai veikt plānošanu un pasākumus daudzās sabiedrisko aktivitāšu jomās, lai nodrošinātu vecākajai paaudzei (cilvēki no 65 gadu vecuma) pietiekamu dzīves kvalitāti. Līdz ar zinātnisko un tehnoloģisko attīstību sabiedrība lielāku uzmanību pievērš vides drošībai un cilvēku aizsardzībai. Diemžēl dažādu katastrofu riski nesamazinās, tāpēc, rūpējoties par cilvēkiem un sabiedrību kopumā, jautājumi saistībā ar personīgo drošību mūsdienās ir īpaši aktuāli.

Kaut arī pastāv dažādas vadlīnijas un īpaši ieteikumi vecāka gadagājuma cilvēku sagatavošanai rīcībai ārkārtas situācijās, tomēr vēl aizvien daudzās valstīs ir nepietiekama izpratne par šiem jautājumiem. Vecāka gadagājuma cilvēki ir pakļauti papildu riskiem, to skaitā sociālai izolācijai, nepietiekamam atbalstam, ierobežotai spējai pārvietoties — tāpat, viņi ir vairāk neaizsargāti krīzes un ārkārtas situācijās, piemēram, elektrības zuduma, plūdu gadījumos vai ekstrēmos laika apstākļos. Tādēļ ir jāapzina vajadzības un nepieciešamie pasākumi, ar kuru palīdzību tiktu uzlabota vecāka gadagājuma cilvēku sagatavošana rīcībai ārkārtas situācijās. Ir jāņem vērā arī vecāka gadagājuma cilvēku resursi un viņu spējas, kā arī jāapkopo veselības jomas, sociālās jomas un glābšanas dienestu ekspertu viedokļi un ieteikumi.

Tā kā projekta „Vecāka gadagājuma cilvēku sagatavotības uzlabošana rīcībai ārkārtas situācijās — *PrepAGE*” mērķis ir ieviest īpašus nosacījumus attiecībā uz vecāka gadagājuma cilvēkiem katastrofu un ārkārtas situāciju gadījumos un ārkārtas situāciju novēršanas programmās, ir ļoti svarīgi skaidri noteikt esošās procedūras partneru organizācijās un valstīs. Projekta ietvaros tiek pievērsta uzmanība arī vecāka gadagājuma cilvēkiem, veselības un sociālās aprūpes darbiniekiem un brīvprātīgajiem, lai palielinātu informētību un uzlabotu sagatavotību palīdzības sniegšanā citiem cilvēkiem katastrofu un ārkārtas situācijās. Īpaša uzmanība tiek pievērsta vecāka gadagājuma cilvēku resursiem saistībā ar sagatavotību un reaģēšanu uz ārkārtas situācijām un tam, kā tie var sniegt atbalstu citiem cilvēkiem, izmantojot savas zināšanas un iepriekšējo pieredzi.

Visi projekta partneri ir rīkojuši nacionālās diskusijas, kas tika organizētas, lai diskusiju ceļā apzinātu vajadzības un nepieciešamos pasākumus, ar kuru palīdzību tiktu uzlabota vecāka gadagājuma cilvēku sagatavošana un sasniegšana ārkārtas situācijās. Diskusiju mērķis bija apkopot veselības jomas, sociālās jomas un glābšanas dienestu ekspertu viedokļus un ieteikumus, lai novērtētu esošo situāciju un izstrādātu ieteikumus, kuri ļaus uzlabot vecāka gadagājuma cilvēku situāciju ārkārtas gadījumos vietējā, reģionālā un valsts līmenī. Nacionālās diskusijas dalībnieki bija ieinteresētās personas glābšanas un katastrofu kontroles jomā no valsts iestādēm, vecāka gadagājuma cilvēku veselības un aprūpes nozares pārstāvji, nevalstiskās organizācijas un sabiedrības pārstāvji.

Nacionālā diskusija Latvijā notika 2015. gada 16. aprīlī Rīgā, un to organizēja biedrība „Latvijas Sarkanais Krusts”. Šīs diskusijas rezultāti tiks salīdzināti ar Austriju, Apvienotajā Karalistē, Horvātijā un Bulgārijā rīkoto nacionālo diskusiju rezultātiem, kā rezultātā tiks izstrādāti jauni ieteikumi un vadlīnijas, kuras varēs piemērot visā Eiropas Savienībā.

Dalībnieki

Nacionālajā diskusijā Rīgā piedalījās 21 dalībnieks, kas pārstāvēja dažādas grupas: valsts iestādes un arī sociālās un veselības aprūpes sistēmu — kā personas, kuras ikdienā faktiski strādā un sazinās ar mērķa grupu, proti, vecāka gadagājuma cilvēkiem - NVO un uzņēmumu pārstāvji, kā arī vecāka gadagājuma cilvēki.

Dalībnieki — VALSTS IESTĀDES:

- **Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienests** — tā mērķis ir īstenot vienotu valsts politiku attiecībā uz medicīnisko pakalpojumu sniegšanu katastrofu un ārkārtas situācijās. Tā funkcijas ir nepārtraukti organizēt un nodrošināt neatliekamo medicīnisko palīdzību pirms nogādāšanas slimnīcā, nodrošināt sagatavotību rīcībai katastrofu un ārkārtas situācijās, valsts medicīnisko ierīču un medikamentu rezervju glabāšanu, kā arī apmācības neatliekamās palīdzības, pirmās palīdzības un medicīniskās palīdzības sniegšanā.
- **Valsts policija** — tās pienākums ir aizsargāt personu dzīvību, veselību, tiesības un brīvības, īpašumu, sabiedrības un valsts intereses no noziedzīgiem un citiem prettiesiskiem apdraudējumiem.

Tika uzaicināti, bet nepiedalījās:

- **Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests** — tā funkcijas ir īstenot valsts politiku ugunsdrošības, ugunsdzēsības, civilās aizsardzības un vienotā ārkārtas palīdzības izsaukumu numura „112” darbības jomā, uzraudzīt normatīvajos aktos noteikto ugunsdrošības un civilās aizsardzības prasību ievērošanu, veikt ugunsdzēsības un glābšanas darbus, koordinēt iestāžu, organizāciju, komercsabiedrību un pašvaldību izveidoto ugunsdrošības, ugunsdzēsības un glābšanas dienestu un brīvprātīgo ugunsdzēsēju organizāciju darbību, kas saistīta ar ugunsdrošību un ugunsdzēsību.
- **Latvijas Republikas Veselības ministrija**
- **Rīgas pašvaldības Labklājības departaments un Sociālo jautājumu departaments**

Dalībnieki — UZŅĒMUMI:

- **Rīgas 1. slimnīca** — vecākā slimnīca Rīgā, kurā ir arī īslaicīgās sociālās aprūpes dienests, kas nodrošina ikdienas sociālo aprūpi un veselības aprūpi vismaz līdz 2 mēnešiem kalendārā gada ietvaros pilngadīgām personām, kurām nepieciešamais pakalpojumu līmenis pārsniedz mājas aprūpi vai dienas stacionāru, vai personām, kuru ģimenes locekļi nespēj nodrošināt aprūpi, vai saistībā ar nepieciešamo ārstēšanās periodu vai ja personai nepieciešama ilglaicīga sociālā aprūpe sociālās rehabilitācijas iestādē.
- **SIA „Zerorisk”** — civilās aizsardzības speciālisti

Dalībnieki — NEVALSTISKĀS ORGANIZĀCIJAS:

- **Rīgas aktīvo senioru alianse (RASA)** — tās mērķis ir veicināt Rīgas un Rīgas reģiona senioru (vecumā no 50 gadiem) socializācijas un integrācijas procesus. Šobrīd aliansē ir vairāk nekā 700 biedru.
- **Biedrības „Latvijas Sarkanais Krusts” sekretariāta pārstāvji** (vadība, Veselības veicināšanas programmas vadītāja u. c.) — brīvprātīgo vadīta nevalstiska bezpeļņas humanitārā organizācija, kura darbojas visā Latvijā un kura īsteno arī starptautiskus

sadarbības projektus, kuru mērķis ir palielināt iedzīvotāju informētību par sagatavotību ārkārtas situācijās un sadarbības izveidošanu starp kopienām, sociālo iekļaušanu, diskriminācijas novēršanu un citām darbībām dažādu vecuma grupu (vecāka gadagājuma cilvēki un jaunieši) starpā u. c. Biedrība „Latvijas Sarkanais Krusts” aktīvi nodrošina aprūpes mājās pakalpojumus senioriem un sociālās aprūpes pakalpojumus vairākos sociālās aprūpes centros visā valstī.

- **Biedrības „Latvijas Sarkanais Krusts” sociālā centra „Stūrīši” pārstāvji** — centrs sniedz sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus pensijas vecuma personām un pilngadīgām personām ar invaliditāti vai garīgiem traucējumiem.
- **Biedrības „Latvijas Sarkanais Krusts” dienas aprūpes centra pārstāvji** — centrs sniedz sociālās rehabilitācijas un palīdzības pakalpojumus personām, kurām ir garīgi traucējumi, un koncentrējas uz personu ar garīgiem traucējumiem sociālo un funkcionālo prasmju uzlabošanu, piedāvājot viņiem dažādas nodarbības — atmiņas trenēšanu, mākslu, mūziku, rokdarbus, fiziskās aktivitātes, veselības veicināšanas vai citas tematiskas nodarbības.
- **Biedrības „Latvijas Sarkanais Krusts” biroja „Aprūpe mājās” pārstāvji** — sniedz mājaprūpes pakalpojumus vecāka gadagājuma cilvēkiem, kuri nespēj par sevi parūpēties, slimniekiem vai personām, kurām ir apgrūtināta spēja veikt ikdienas mājas darbus, bērniem vai pieaugušajiem, kuriem ir garīga vai fiziska invaliditāte un kuri nespēj parūpēties par sevi, cilvēkiem ar īpašām vajadzībām; tas sniedz pavadoņa-asistenta pakalpojumus un specializētā transporta pakalpojumus;
- **Biedrības „Latvijas Sarkanais Krusts” Rīgas veselības istabu pārstāvji** — nodrošina konsultācijas par veselīgu dzīvesveidu un HIV/AIDS un tā profilaksi, veic profilaktiskas pārbaudes ar asinsspiediena mērīšanu, auguma un svara noteikšanu, HIV testu un sniedz psiholoģisko atbalstu.

Tika uzaicināti, bet nepiedalījās:

- **Latvijas Cilvēku ar īpašām vajadzībām sadarbības organizācija „SUSTENTO”** — organizācijas mērķis ir veicināt cilvēku ar invaliditāti un hroniskām slimībām tiesību ievērošanu nacionālās un vietējās varas lēmumu pieņemšanas procesos un ietekmēt šai mērķauditorijai labvēlīgas likumdošanas izstrādi, pieņemšanu un realizāciju.
- **NVO „Apeirons — invalīdu un viņu draugu apvienība”** — tās mērķis ir cilvēku ar invaliditāti integrācija sabiedrībā.

Dalībnieki — PRIVĀTPERSONAS:

- **Profesors Jānis Zaļkalns** — Latvijas valsts profesors gerontoloģijā, habilitētais medicīnas doktors, Rīgas Stradiņa universitātes profesors.

Dažādu organizāciju un ieinteresēto personu pieredze darbā ar vecāka gadagājuma cilvēkiem ārkārtas situācijās Latvijā

Izstrādājot stratēģiju efektīvā palīdzības sniegšanā vecāka gadagājuma cilvēkiem, nepieciešams ņemt vērā būtiskākās ar novecošanu saistītās likumsakarības, kas nosaka īpašu pieeju saskarsmē ar šo vecuma grupu. Jārespektē, ka daļai senioru novecošanas gaitā saskaras ar nopietnām grūtībām saistībā ar orientāciju laikā un telpā, tiem var pasliktināties kritiskā domāšana, kas ierobežo izpratni par reālo situāciju un dažreiz liedz pieņemt atbilstošus rīcības lēmumus.

Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienesta pārstāvji informēja, ka valsts līmenī pastāv tiesību akti attiecībā uz to, kā reaģēt ārkārtas situācijās, taču vecākā paaudze netiek izdalīta kā atsevišķa mērķa grupa. Vienīgais gadījums, kad ir minēti vecāka gadagājuma cilvēki, ir noteikumos par rīcību ārkārtīgi augstas gaisa temperatūras gadījumā, piemēram, laikā, kad pirms dažiem gadiem Eiropu skāra karstuma vilnis, kas bija kā izņēmums.

Valsts policija saskata savu lomu un darbību profesionālās kompetences ietvaros, pildot atbalsta funkciju citiem dienestiem, kuri faktiski sniedz pirmo palīdzību vai cita veida palīdzību, kas nepieciešama ārkārtas situācijās. Policijas pieredzē bijuši daudzi gadījumi saistībā ar vecāka gadagājuma cilvēkiem, kuriem nepieciešama Valsts policijas palīdzība, jo tie ir apmaldījušies un neatceras ne savu identitāti, ne mājas adresi, kas ir tieši saistīts ar vienu no izplatītākajiem vecuma simptomiem — atmiņas zudumu.

Biedrības „Latvijas Sarkanais Krusts” mājaprūpes pakalpojumu sniedzēji, sociālo centru un Rīgas 1. slimnīcas pārstāvji ir novērojuši, ka bieži vien darbinieki ir vienīgais saziņas kanāls ar klientiem, jo lielākoties klientiem ir nopietnas veselības problēmas, kas liedz pārvietoties bez palīdzības, un lielākajai daļai no viņiem nav radnieku vai apmeklētāju. Ārkārtas situācijā tieši darbinieki atkarībā no situācijas izsauc ātro palīdzību vai ārkārtas dienestus. Viņu pienākumos ietilpst arī radnieku informēšana, ja attiecīgajai personai tie ir. Ārkārtas gadījumā, ja ātrā palīdzība nevar savlaicīgi nokļūt pie klienta vai ir jāgaida palīdzība, tiek izmantots specializētais transports.

Diskusiju laikā izskanēja atziņa, ka ir jāņem vērā vecāka gadagājuma cilvēku raksturīgās iezīmes (tendence nereaģēt uz ātras rīcības nepieciešamību, piemēram, veicot mājas evakuāciju ugunsgrēka gadījumā), lai izmantotu citu saziņas pieeju, kas varētu palīdzēt iegūt vecāka gadagājuma cilvēku uzticību un mazinātu viņu pretestību. Situācija ir sarežģīta arī tādēļ, ka daudziem vecāka gadagājuma cilvēkiem ir garīga vai fiziska invaliditāte, kas aizkavē personas spēju reaģēt uz ārkārtas situācijām. Turklāt, ir ļoti būtiski veicināt senioru sociālo iekļaušanu, kas ir nozīmīgs informācijas kanāla nodrošinātājs, ieskaitot informāciju par atbilstošu rīcību ārkārtas situācijās vai negadījumos. Ir jāpievērš uzmanība, lai seniori netiktu atstāti ārpus informācijas plūsmas, nepieļaujot senioru dezinformāciju. Ir jāveic socializācija dažādās vecuma grupās (jaunieši un seniori), vienlaikus ņemot vērā, ka lielai daļai šo cilvēku ir bagātīga dzīves pieredze, tostarp rīcības pieredze dažādās dzīves situācijās, piemēram, karā, plūdos u. c. Ir jāizmanto viņu zināšanas un iepriekšējā pieredze saistībā ar sagatavotību un reaģēšanu ārkārtas situācijās, un to var paveikt, īstenojot starppaaudžu sadarbību un veidojot komunikāciju grupas, piemēram, senioru starpā vai starp senioriem un jauniešiem.

Valsts pieredzes salīdzināšana ar dokumentu izpēti un empīriskajiem pētījumiem

Projekta „*PrepAGE*” ietvaros veiktā dokumentu izpēte un empīriskie pētījumi tika izsniegti nacionālās diskusijas dalībniekiem kopā ar uzaicinājumu uz diskusiju, un tie tika apspriesti sanāksmes laikā notikušajās diskusijās.

Pētījumi atspoguļo apstākļus attiecībā uz daudziem Latvijā esošās situācijas aspektiem. Dalībnieku pieredze apstiprina galvenos šā pētījuma secinājumus un rezultātus. Dalībnieki piekrita, ka augstākais negadījumu risks ir senioriem ar fiziskās un garīgās veselības problēmām.

Tomēr tika norādīts, ka ikdienas dzīves situācijās gūtā pieredze nav pietiekama, lai to salīdzinātu ar faktiem, kas balstīti uz pierādījumiem, tādēļ, lai veiktu salīdzinājumu, diskusijas dalībniekiem nepieciešami arī pētījumi par situāciju Latvijā, kas ļautu korekti salīdzināt situāciju Latvijā un situāciju visā Eiropā.

Ieteikumi

Latvijā notikušās nacionālās diskusijas dalībnieki izstrādāja strukturētus ieteikumus, izdalot noteiktus rīcības punktus.

MĒRĶA GRUPA:

1. seniori;
2. profesionāļi un palīdzības sniedzēji.

MĒRĶI:

1. izveidot skaidru ārkārtas pakalpojumu nodrošinātāju hierarhijas un sadarbības (valsts iestādes, NVO) plānu (organizatorisko struktūru) un informēt par visu pušu iespējām palīdzēt katastrofas vai ārkārtas situācijā;
2. veicināt pašvaldību sociālos dienestus izveidot un uzturēt senioru ar īpašām vajadzībām (jutīgas grupas) un to kontaktpersonu, piemēram, radnieku un palīdzības sniedzēju, datubāzi, un sniegt šo informāciju atbalsta nodrošinātājiem katastrofas vai ārkārtas situācijā.

INFORMĒŠANA:

1. izveidot informatīvus materiālus — brošūras ar piecām svarīgākajām lietām, kas jāveic ārkārtas situācijā vecāka gadagājuma cilvēkiem. Brošūrai jābūt A5 formātā ar ilustrācijām un viegli uztveramu tekstu:
 - a. 5 svarīgākās lietas, kas jāveic ārkārtas situācijā.Papildus:
 - a. padomi attiecībā uz komplekta palīdzībai ārkārtas situācijās sagatavošanu (soma);
 - b. audio materiāli un rakstveida materiāli izplatīšanai valsts radio, vietējos TV kanālos un vietējos laikrakstos;

2. nodrošināt apmācības par šādām tēmām: 1) kā efektīvi pasniegt informāciju saņēmējam — vecāka gadagājuma cilvēkiem; 2) praktiskā apmācība par apmācību veikšanu:
 - a) informācija, kas paredzēta informācijas nodrošinātājiem (palīdzības sniedzējiem);
 - b) senioru (brīvprātīgo) sadarbība ar senioriem;
3. praksē pārbaudīt, vai ir apgūtas zināšanas; to var izdarīt, piemēram:
 - c) izmantojot spēles;
 - d) regulāri veicot pārbaudes mājas aprūpes pakalpojumu sniegšanas laikā (uzdodot jautājumu, atgādinot);
4. ierosinājums veicināt īpašu tehnisko ierīču izmantošanu, lai nodrošinātu vieglāku saziņu ar glābšanas dienestiem (pašlaik Latvijā nav īpaši izplatītas).

Brošūru IZPLATĪŠANAS VEIDI:

1. tās izplatīs biedrības „Latvijas Sarkanais Krusts” sociālie darbinieki un mājas aprūpes darbinieki, kuri katru dienu apmeklē klientus — vecāka gadagājuma cilvēkus;
2. biedrība „Latvijas Sarkanais Krusts” aicinās pašvaldības izmantot šīs brošūras, lai sniegtu informāciju pēc iespējas vairāk vecāka gadagājuma cilvēkiem visā valstī (izmantojot pašvaldību sociālā dienesta reģistru);
3. Latvijas Sarkanā Krusta Jaunatne — organizē starppaaudžu grupas;
4. iesaistīt citas nevalstiskās organizācijas.

SADARBĪBA:

1. uzlabot sadarbību ar valsts iestādēm un pašvaldībām;
2. uzlabot sadarbību ar nevalstiskās organizācijas;
3. veicināt sadarbību starp paaudzēm — vecāka gadagājuma cilvēkiem un jauniešiem (ar Latvijas Sarkanā Krusta Jaunatnes palīdzību);
4. uzlabot sadarbību ar privāto sektoru — uzņēmējiem.

Novērtējums

Nacionālās diskusijas laikā un arī pēc tās dalībnieki izteica atzinīgu novērtējumu (īpaši no valsts iestādēm) par to, ka NVO pievērš uzmanību tādai tēmai kā vecāka gadagājuma cilvēku sagatavotības uzlabošana rīcībai ārkārtas situācijās, jo Latvijā ir nepieciešams uzlabot esošo situāciju šajā jautājumā. Visi dalībnieki pauda interesi un vēlmi ilgtermiņā strādāt šajā jomā, norādot esošo resursu iespējas, minot priekšnoteikumus turpmākai šo darbību attīstībai un arī paužot gatavību turpmāk sniegt priekšlikumus kompleksi risinājumiem valsts līmenī.

Biedrība „Latvijas Sarkanais Krusts” turpinās atbalstīt nepieciešamību izdalīt vecāka gadagājuma cilvēkus kā atsevišķu grupu sagatavotības rīcībai ārkārtas situācijās procesu ietvaros, uzsverot to īpašās vajadzības, un veicinās sadarbību starp valsts iestādēm, pašvaldībām, sociālajiem dienestiem un NVO, lai uzlabotu esošo sistēmu saistībā ar reaģēšanas plānu katastrofu vai ārkārtas situācijās. Biedrība „Latvijas Sarkanais Krusts” jau ilgu laiku strādā ar šo mērķa grupu, un tai ir ilgtermiņa stratēģija attiecībā uz turpmāko darbību. 2012. gada biedrība „Latvijas Sarkanais Krusts” veicināja starppaaudžu sadarbību, izstrādājot aktīvas novecošanas principus pašvaldību darbam, kas varētu ietekmēt senioru informētību par nepieciešamo rīcību arī ārkārtas situācijās.

